

Protocol bij pesten

Protocol bij pesten VERSIE 2025 RKBS EMMAUS TE VOORSCHOTEN

1 Inleiding

Pesten is een probleem dat in alle geledingen van de maatschappij voorkomt. Pesten is niet leuk, zeker niet voor degene die gepest wordt. Als volwassene kun je je daar makkelijker tegen weren dan wanneer je een kind bent. In het Primair onderwijs ben je dan ook aangewezen op de leerkrachten en de helpende ouders van de school.

Als eerste proberen we de definitie van pesten zo goed mogelijk te verwoorden. Om pesten vervolgens goed aan te kunnen pakken is een duidelijk protocol nodig. Dit protocol valt uiteen in 5 hoofdstukken.

- erkenning;
- preventie;
- signalering;
- stellingname;
- Oplossingen.

Het verschil tussen plagen en pesten

Er bestaat regelmatig verwarring tussen plagen en pesten. Plagen komt vaak voor bij kinderen en gebeurt meestal tussen gelijken. Het is kortdurend, speels en wederzijds: beide partijen kunnen stoppen wanneer ze willen, en er is geen sprake van blijvende schade (Rijksoverheid, 2022). Plagen heeft vaak een humoristische ondertoon en is meestal niet bedoeld om iemand echt te kwetsen.

Pesten daarentegen is iets heel anders. Volgens Stop Pesten Nu (z.d.-a) is pesten bewust en herhaald gedrag, waarbij iemand zich niet goed kan verdedigen. Het gedrag is bedoeld om de ander schade toe te brengen, fysiek of psychisch. Het verschil zit dus in de intentie, herhaling en machtsongelijkheid.

Kenmerken van pesten

Pesten kent een aantal duidelijke kenmerken. Volgens Stop Pesten Nu (z.d.-a) en het Nederlands Jeugdinstituut (z.d.-a) zijn dit de belangrijkste:

- **Herhaling:** Pesten is geen eenmalig voorval, maar vindt systematisch en langdurig plaats.
- **Machtsongelijkheid:** De pester heeft meer kracht, status of sociale invloed dan het slachtoffer. Hierdoor is het voor het slachtoffer moeilijk om zich te verweren.

- **Opzettelijke schade:** Het gedrag is erop gericht om de ander te kwetsen, zowel lichamelijk als emotioneel.
- **Negatieve impact:** Slachtoffers van pesten kunnen last krijgen van angst, somberheid, eenzaamheid, en een verminderd zelfvertrouwen (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.-b).

De gevolgen van pesten

De gevolgen van pesten zijn ingrijpend. Het Nederlands Jeugdinstituut (z.d.-b) beschrijft dat gepeste kinderen vaak slechter presteren op school, zich onveilig voelen, en psychische klachten kunnen ontwikkelen. Deze effecten kunnen lange tijd blijven bestaan, ook op latere leeftijd. Daarnaast ondervinden ook pesters en omstanders negatieve gevolgen, zoals gedragsproblemen of gevoelens van schuld en machteloosheid.

Definitie van pesten

Op basis van deze informatie kunnen we pesten als volgt definiëren: “Pesten is het herhaaldelijk en opzettelijk kwetsen, bedreigen, buitensluiten of vernederen van iemand in een situatie van machtsongelijkheid, waarbij het slachtoffer zich moeilijk kan verdedigen” (Stop Pesten Nu, z.d.-a; Nederlands Jeugdinstituut, z.d.-a).

2 Erkenning

Pesten heeft altijd meer dan één oorzaak. Kinderen worden niet alleen gepest omdat ze anders zijn, pesters vernielen niet alleen een voetbal omdat ze er jaloers op zijn. Pesten is ook nooit de schuld van een kind dat bijvoorbeeld ‘nou eenmaal snel huilt’ of ‘waarvan de handen altijd los zitten’ of ‘van een groep die in groep 3 al niet te hanteren was’. Er zijn twee typen slachtoffers: passieve- en provocerende slachtoffers. De passieve slachtoffers kenmerken zich door angstig, onzeker gedrag en een negatief zelfbeeld. De provocerende slachtoffers zijn angstig maar uiten dit agressief.

Pestproblemen ontstaan meestal in ongunstige omstandigheden:

- een onprettige sfeer in de klas;
- rivaliteit in de straat;
- agressie in de buurt;
- spanning in het gezin.

Daarom is het meestal niet genoeg om bijvoorbeeld een kind in een andere klas te zetten of een pestkop eens flink aan te pakken, maar is het van belang om samen met anderen naar oplossingen te zoeken.

Bij pesten zijn altijd 5 partijen betrokken:

- de pester(s);
- het gepeste kind;
- de groep;
- de groepsleerkracht(en) en andere teamleden zoals de kwaliteitscoördinator, gedragsspecialist, vertrouwenspersoon of een directielid;
- de ouders van meerdere kanten.

Om op school over pesten te kunnen praten en er ook daadwerkelijk iets aan te kunnen doen is het noodzakelijk dat alle betrokken partijen erkennen dat er wel eens gepest wordt. Voorts is het belangrijk dat deze partijen het pesten ook als een probleem zien. Pas dan bestaat er ook echt bereidheid om het pesten aan te pakken.

3 Preventie

Het is niet genoeg om je als school alleen te richten op het stoppen van pestgedrag. Het is daarnaast ook belangrijk om goede preventieve voorwaarden te scheppen, zodat het pesten in aanleg al minder voor zal komen. Anti-sociaal gedrag vormt de basis voor een pest-milieu.

Om een goede preventieve uitstraling te creëren is het volgende nodig:

- **Een sociale vaardigheden methode.** De methode Orka is een preventieve aanpak voor onze basisschool om sociale vaardigheden van kinderen en het groepsklimaat in de klas te verbeteren. Dit doen de kinderen middels superhelden/keuzes;
- **Een goed sociaal milieu.** Binnen onze school wordt erg veel aandacht besteed aan zorg voor je omgeving. Hiermee wordt mede bedoeld: zorg voor elkaar. Kinderen leren al vanaf groep 1 dat je rekening met elkaar moet houden. Ze leren ook dat je respect voor elkaar en elkaars werk moet hebben;
- **Openheid.** Pesten moet bespreekbaar zijn. Niet alleen als het voorkomt, maar ook tussendoor middels kringgesprekken, verhalen, video's, etc... Door er met elkaar over te praten ontstaat erkenning en een gevoel dat pesten best bespreekbaar is. De kinderen moeten het gevoel krijgen dat ze ergens terecht kunnen als het hen gebeurt, of als ze zien dat het een ander gebeurt. Ze moeten weten dat praten geen klikken is;
- **Communicatie binnen het team.** De groepsleerkrachten praten in het team of in de bouw minimaal een keer per jaar en indien nodig met elkaar over pesten. De groepsleerkrachten wijzen elkaar op situaties die ze gesignaleerd hebben of hebben vernomen via derden;

- **Communicatie tussen team en ouders.** Ouders moeten het gevoel hebben dat ze bij het team terechtkunnen als ze het gevoel hebben dat hun kind gepest wordt. Dit geeft het team de mogelijkheid om het geval uit te zoeken. Hierna kunnen de bevindingen weer met de ouders worden besproken. Het is belangrijk dat ieder lid van het team de ouder verwijst naar de groepsleerkracht van het kind. De groepsleerkracht kan dan beslissen of het noodzakelijk is dat er anderen bij worden betrokken;
- **Veroordeling negatief gedrag.** Kinderen zijn van nature geneigd positieve stimulansen te volgen. Het is dan ook belangrijk om kinderen zoveel mogelijk positief te benaderen. Kinderen moeten weten dat pesten en ander negatief gedrag niet geaccepteerd wordt. Als ze merken dat pesten niet geaccepteerd wordt zal hier een preventieve werking van uit gaan.

De groepsleerkrachten nemen kennis van de preventieve aanpakmogelijkheden, oefenen op onderdelen hiervan en passen ze toe:

- Orka;
- Omgangsregels (groep 1 t/m 8), Regel van de maand;
- Spelmateriaal;
- Meidenvenijn (is beschikbaar voor alle leerkrachten);
- Kinderen en hun sociale talenten (is beschikbaar voor alle leerkrachten)

4 Signaleren

Het kan natuurlijk voorkomen dat de preventieve maatregelen niet werken. Het is dan goed om te weten wat de signalen zijn die de pester, het gepeste kind en de groep uitzenden. De leerkrachten en de ouders kunnen deze signalen dan waarnemen. Het is wenselijk dat leerkrachten en ouders alert blijven.

Hoe herken je een leerling die gepest wordt?

- Deze kinderen zijn vaak angstig en meer onzeker dan andere kinderen;
- Trekken zich terug;
- Zien zichzelf vaak als mislukkeling en voelen zich stom (negatief zelfbeeld);
- Zijn vaak eenzaam, hebben geen enkele vriend of vriendin;
- Hun leerprestaties zijn slechter dan verwacht;
- Kunnen moeilijk voor zichzelf opkomen;
- Provocerende slachtoffers vertonen vaak agressief gedrag.

Hoe herken je de pester?

- Hebben vaak behoefte om andere kinderen hun macht te vertonen;
- Zijn doorgaans tegendraads en opstandig;
- Gedragen zich agressief;
- Komen zelfverzekerd over;
- Zijn meestal populair bij een kleine groep kinderen;
- Voelen zich meestal niet schuldig.

Hoe herken je een meeloper?

De kenmerken van meelopers zijn niet zo duidelijk aan te geven. Het gaat vaak om kinderen die met de pesters meedoen omdat ze bang zijn anders zelf slachtoffer te worden. Het kan ook zijn dat ze dat stoere gedrag interessant vinden en denken daardoor populair in de groep te worden. Doorgaans zijn zij niet degenen die het initiatief nemen tot pesten. Ze gaan wel gemakkelijk meedoen als het pesten in een groepje gebeurt. Ze hebben in zo'n groep minder het gevoel dat zij persoonlijk verantwoordelijk zijn voor wat er met het pesten wordt aangericht. Zij hebben dan ook minder schuldgevoelens.

Wat doet de toeschouwer?

De toeschouwer merkt de pesterijen wel op, vindt ze vervelend, maar durft vaak niet te reageren of tussen te komen. Dit uit angst zelf ook gepest te worden.

Bij signalering moet meteen de groepsleerkracht worden gewaarschuwd. Dit kan gebeuren door:

- Het gepeste kind;
- De ouders;
- Een collega of medewerker;
- Andere kinderen.

Na signalering worden de ouders van de gepeste leerling en van de pester door de leerkracht op de hoogte gebracht. De kwaliteitscoördinator wordt ook op de hoogte gebracht door de leerkracht. Het pestprotocol wordt ingezet, de kwaliteitscoördinator heeft hierin een ondersteunende rol.

De groepsleerkrachten nemen aan het begin van het schooljaar het sociogram af.

- Sociogram (groep 3 t/m 8) via het Orka platform.

- SCOL wordt twee keer per jaar afgenomen en geanalyseerd (groep 3 t/m 8) Van groep 3 t/m 8 vult de leerkracht SCOL in. In groep 6 t/m 8 doen de leerlingen dit daarnaast ook zelf. Hierin zit ook de MSV verwerkt. In de groepen 3 t/m 8 wordt de SCOL score besproken met de leerkrachten.
- In de groepen 1 en 2 wordt de observatiemethode FocusPO gebruikt in plaats van SCOL.

5 Stelling nemen

Het gepeste kind heeft vaak het gevoel dat hij/zij er alleen voor staat. Bovendien kan het gepeste kind het gevoel krijgen dat het de pesterijen over zichzelf afroept, kortom dat hij/zij er eigenlijk medeschuldig aan is. Dit geeft aan dat het heel belangrijk is dat het kind het gevoel krijgt dat er mensen zijn die het voor hem/haar opnemen.

Wanneer een groepsleerkracht signaleert dat een kind gepest wordt moet hij onvoorwaardelijk stelling nemen tegen de pesters. De pesters moeten het gevoel krijgen dat hun gedrag niet geaccepteerd wordt en het gepeste kind moet het gevoel krijgen dat hij beschermd wordt tegen de pesters.

In de meeste gevallen is het stelling nemen voldoende om het pesten te laten stoppen. Dit vraagt van de leerkrachten wel dat ze zicht hebben op de omvang van het probleem, kennis hebben van de gevolgen van het probleem voor het slachtoffer, maar bovenal invoelend vermogen bezitten.

6 Het probleem oplossen

Als pesten is geconstateerd en stelling nemen van de groepsleerkracht heeft geen effect is het noodzakelijk dat er een duidelijk te volgen stappenplan is. Het stappenplan kent twee varianten:

- De niet-confronterende variant;
- De confronterende variant.

Indien het pesten onderhuids (dus niet openlijk) plaatsvindt en de groepsleerkracht of een ouder heeft het idee dat dit gebeurt, werkt de niet-confronterende methode het best. Dit komt vaak voor in situaties waarin je weet dat er iets aan de hand is, maar waarin je geen duidelijke bewijzen hebt.

Een confronterende methode waarin dit vermoeden met de klas besproken wordt werkt vaak averechts. Kinderen ontkennen dat het gebeurt en het pesten gaat nog meer versluierd door.

De niet-confronterende methode

Bij een niet-confronterende methode wordt een algemeen probleem toegespitst op het behandelen van kinderen als zondebokken.

De volgende stappen worden genomen:

- In les sociale vaardigheden wordt een probleem dat zich richt op sociale omgangsproblematiek door de groepsleerkracht centraal gesteld;
- Het onderwerp wordt gerelateerd aan eigen (vroegere of recente) ervaringen van kinderen;
- De 'omgangsregels' zoals ze op school en in de klas gelden worden nog een keer besproken;
- Tijdens een teamvergadering kan een evt. vermoeden uitgesproken worden. Andere leerkrachten kunnen meedenken en alert blijven, bijvoorbeeld tijdens het buitenspelen.

De confronterende methode

Als een kind duidelijk zichtbaar gepest wordt, neemt de groepsleerkracht stelling. Geen stelling nemen betekent immers: 'Ga maar door'.

Binnen de confronterende methode worden 6 stappen genomen.

- Informatie inwinnen;
- Gesprek met het slachtoffer;
- Informeren van de betrokken ouders en indien nodig informeren van alle ouders;
- Gesprek met de groep;
- Hulp aan het slachtoffer;
- Hulp aan de pester.

Informatie inwinnen

Om zicht te krijgen op de omvang en de wijze van pesten wint de groepsleerkracht informatie in bij collega's (gedragsspecialist), kwaliteitscoördinator en bij ouders. Vragen kunnen zijn: wordt het pesten ook door hen opgemerkt? Hoe zit het probleem in elkaar? Hoe wordt er gepest? Wie zijn er bij betrokken? Daarnaast bekijkt de leerkracht het sociogram en de analyse van de gegevens van SCOL. De ingewonnen informatie wordt genoteerd als een notitie in ParnasSys (in het dossier van de betrokken leerlingen).

Gesprek met het slachtoffer

Het slachtoffer is degene die zich met de situatie het minste raad weet. Hij heeft behoefte aan begrip voor zijn situatie. Het doel van een gesprek is dan ook tweeledig: ten eerste informatie inwinnen en ten tweede het gevoel geven dat er iets aan het probleem gedaan wordt en dat er afspraken over gemaakt worden.

Het gesprek

Vertrouwen winnen

Het gepeste kind heeft vaak een negatief zelfbeeld. Het zelfvertrouwen is aangetast. Bovendien gelooft de gepeste soms dat hij het pesten niet zelf kan stoppen. Soms voelt het kind zich er zelf schuldig aan. Het kan zelfs voorkomen dat het vertrouwen in de groepsleerkracht ook weg is: de groepsleerkracht heeft het immers lange tijd niet opgemerkt.

Het vertrouwen van het gepeste kind moet gewonnen worden. Richtlijnen voor een gesprek zijn:

- Laat het kind zijn eigen verhaal vertellen;
- Vraag hoe het kind zich door het pesten voelt;
- Stel het kind gerust en prijs hem dat hij erover durft te praten;
- Ga niet direct in op oorzaken, schuld en oplossingen;
- Laat merken dat er iets aan het probleem van het kind gedaan gaat worden.

De groepsleerkracht vertelt het kind in het algemeen iets over pesten:

- Dat het vaker voorkomt, ook bij andere kinderen;
- Dat het niet alleen op school gebeurt;
- Dat er meer betrokkenen zijn dan de pester en het slachtoffer;
- Dat pesters zichzelf er beter van vinden worden;
- Dat veel kinderen uit de groep niets durven te zeggen, omdat ze bang zijn;
- Dat de pester zelf een probleem heeft;
- Dat de school het pesten niet goed vindt.

Inwinnen van informatie

In deze stap helpt de groepsleerkracht om door middel van gerichte vragen samen een duidelijk beeld te vormen van het pesten. De vragen die gesteld worden zijn:

- Wie pest er?
- Hoe wordt er gepest?
- Wat gebeurt er vlak voor het pesten?
- Wanneer wordt er gepest?

- Hoe vaak wordt er gepest?
- Wanneer is het begonnen?
- Waar wordt er gepest?
- Is het kind al vaker gepest?
- Hoe reageert het kind op het pesten?
- Wat heeft het kind geprobeerd om het pesten te laten stoppen?
- Welk resultaat had dit?
- Welke oplossingen kon het kind zelf bedenken?

De groepsleerkracht moet aan het kind duidelijk maken dat er geen pasklare oplossingen bestaan. De groepsleerkracht laat wel merken dat er aan oplossingen gewerkt wordt. Het maken van afspraken is dan ook noodzakelijk.

De belangrijkste afspraken zijn:

- De stappen die het kind zelf gaat ondernemen;
- Dat wat de school gaat doen (stappen);
- Dat de stappen altijd met het kind doorgesproken worden;
- Dat het kind altijd bij de groepsleerkracht kan komen.

N.B.: De groepsleerkracht mag nooit beloven dat hij niets zal zeggen. Als hij niets kan zeggen, kan er ook niets aan het probleem gedaan worden.

Informerende van de ouders

Om de ouders duidelijke informatie te kunnen geven is het goed dat de groepsleerkracht eerst met het kind heeft gepraat. Eventuele druk van thuis wordt zo al weggenomen.

Na het gesprek neemt de groepsleerkracht contact op met de ouders en licht ze in over de situatie. De volgende punten worden besproken:

- Dat het kind gepest wordt;
- Dat er met het gepeste kind gesproken is;
- Welke afspraken er al zijn gemaakt;
- Welke stappen er nog volgen;
- Dat aan het eind van de procedure weer contact met de ouders opgenomen wordt.

Gesprek met de groep

De groepsleerkracht voert een gesprek met de groep over pesten in het algemeen. Het is belangrijk dat de kinderen doordrongen zijn van:

- De regels zoals ze op school en in de klas gelden;
- Het feit dat de school en de groepsleerkracht het pesten afkeurt;
- De (zwijgende) meerderheid een signaleringsfunctie heeft;
- De groep andere kinderen op pesten kan aanspreken;
- Het pesten gemeld kan worden bij de groepsleerkracht, andere leerkrachten of ouders;
- Er kinderen in een groep zijn die door hun zwijgen het pesten in stand houden.

Hulp aan het slachtoffer

De groepsleerkracht probeert samen met het kind een manier te bedenken om op het pesten te reageren. Een duidelijke afspraak over het melden bij de groepsleerkracht, andere leerkrachten of ouders is een goed begin. De meldingen worden genoteerd in het leerlingdossier in ParnasSys. Het is voor het kind moeilijk zich er niets van aan te trekken. Een afspraak als negeren heeft dan ook geen effect. Je zou wel af kunnen spreken dat het kind niet aan de pesters laat merken dat hij er last van heeft. De groepsleerkracht laat merken dat er altijd ruimte is om te komen praten, zodat het kind weet dat hij altijd ergens terecht kan. Het gebeurt dikwijls dat het slachtoffer van pesten niet de kans heeft gekregen om sociale vaardigheden binnen de groep te leren. Ze hebben vaak weinig zelfvertrouwen. Er zijn twee soorten vervolgedrag te onderscheiden: passiviteit of uitdagend gedrag. Deze vormen van gedrag zijn 'aangeleerd' en kunnen ook weer worden 'afgeleerd'. In overleg met de ouders kan geadviseerd worden dat het kind externe hulp gaat volgen.

Hulp aan de pester

Pesters zijn vaak agressief, hebben hier een zwakke controle over en denken vaak positief over het gebruik van geweld. Ze zijn vaak in een positie dat ze macht over het slachtoffer uit kunnen oefenen of andere kinderen opdracht kunnen geven dit te doen. Bij pesters kunnen echter ook andere problemen of oorzaken een rol spelen. In dit geval gebruiken ze agressief gedrag om hun tekort aan sociale vaardigheden te sublimeren. De pester moet:

- Zich bewust worden van het eigen pesten en het effect op het slachtoffer;
- Gecorrigeerd worden;
- Geholpen worden.

De bewustwording vindt plaats middels een gesprek. In dit gesprek wint de groepsleerkracht eerst informatie in over het pesten, vervolgens vertelt de groepsleerkracht iets over pesten. Vervolgens worden met de pester een aantal afspraken gemaakt:

- Dat de pester meedenkt over een oplossing van het pesten;
- Dat de ouders van de pester geïnformeerd worden;
- Dat de problemen in algemene zin in de groep besproken worden;
- Dat er consequenties aan het vertoonde gedrag zitten.

Dit gesprek is kort. Vervolgens worden de ouders van de pester ingelicht over het probleem.

Indien er geen verbetering komt in het gedrag dient er een aantal probleemoplossende gesprekken te komen tussen de groepsleerkracht en de pester. Deze gesprekken zijn noodzakelijk om tot een juiste hulp te komen, immers de pester heeft een probleem. Bij deze gesprekken kunnen eventueel de ouders en/of de kwaliteitscoördinator betrokken worden. Er kan gevraagd worden naar de volgende mogelijke oorzaken:

- Te kort aan aandacht van de ouders;
- Fysieke of psychische bestraffing door de ouders;
- Ouders corrigeren agressief gedrag niet;
- Het kind is of wordt zelf gepest;
- Reactie op bepaalde geur-, kleur- en smaakstoffen;
- Slecht voorbeeld van derden;
- Slecht voorbeeld van (groeps-)leerkrachten;
- Geweld op televisie of computerspelletjes.

Mocht er in dit uiterste geval nog geen gedragsverandering plaatsvinden, dan kan het kind in overleg met de ouders doorverwezen worden naar een externe sociale vaardigheidstraining, schoolgericht maatschappelijk werk of een andere instantie die kinderen helpt.

Actiepunten

- De groepsleerkrachten nemen kennis van de manieren waarop pesten kan worden voorkomen en maken zich deze eigen door ze te oefenen. Dit wordt gedaan met behulp van de methode Orka;

- De groepsleerkracht registreert pestgedrag in het leerling-dossier en stelt de kwaliteitscoördinator en gedragsspecialist daarvan op de hoogte;
- Indien ondanks alle inspanningen de pester zijn gedrag niet of onvoldoende verandert zal i.o.m. de directeur het verwijderingsbeleid ingezet worden.

Aanvullende informatie over de (vertrouwens)contactpersoon en de klachtenregeling zijn te vinden in de schoolgids.

7 Literatuurlijst

- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.-a). *Wat is pesten en wat zijn de signalen?* Geraadpleegd op 22 mei 2025, van <https://www.nji.nl/pesten/wat-is-pesten-en-wat-zijn-de-signalen>
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.-b). *Gevolgen voor gepeste, pester en omstanders.* Geraadpleegd op 22 mei 2025, van <https://www.nji.nl/pesten/gevolgen-voor-gepeste-pester-en-omstanders>
- Rijksoverheid. (2022). *Bijlage met documenten – Woo-verzoek over onderbouwing afwijzing aanvraag basisschool De Springplank, Bergschenhoek.* Geraadpleegd op 22 mei 2025, van <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/woo-besluiten/2022/10/17/besluit-op-woo-verzoek-over-onderbouwing-afwijzing-van-aanvraag-basisschool-de-springplank-bergschenhoek/Bijlage%2Bmet%2Bdocumenten.pdf>
- Stop Pesten Nu. (z.d.-a). *Wat is pesten?* Geraadpleegd op 22 mei 2025, van <https://www.stoppestennu.nl/wat-pesten-stop-pesten-nu>
- Stop Pesten Nu. (z.d.-b). *Kenniscentrum Pesten: een studiegids.* Geraadpleegd op 22 mei 2025, van <https://www.stoppestennu.nl/kenniscentrum-pesten-korte-vragen>